

दुष्काळ सदृश्य परिस्थितीसाठी शेतकऱ्यांनी पावसाळ्यात करावयाचे नियोजन

1) खरीप हंगामात चारा पिकांची लागवड

अ.) कमी ते मध्यम पर्जन्यमान असलेल्या ठिकाणी चारा पिकांची लागवड

अ. क्र.	चारा पिकाचे नाव	प्रकार / व्हेरायटी	पेरणीचा काळ	शेरा
1)	मका	अफ्रिकन टॉल, मंजिरी, किसान कंपोजिट, गंगा-2, गंगा - 5, पीकेव्ही शतक, मोती व बी एल - 7.	जून-जुलै, सप्टेंबर - ऑक्टोबर, फेब्रुवारी - मार्च	मार्केट मध्ये उपलब्धतेनुसार चारा प्रकाराची निवड करावी.
2)	ज्वारी	पुसा चारी, एम पी चारी, सुधारीत रामकेल, नंदियाल, आय जी एफ आर आय - 1 व 2, सी एस-व्ही 20, ए के एस एस - व्ही-22, एच सी - 136 व एच डी-2.	मार्च - जुलै	मार्केट मध्ये उपलब्धतेनुसार चारा प्रकाराची निवड करावी
3)	बाजरी	जायंट बाजरा, जी जे 104, बी एस - 230, बी जे 565, राजकु, एल - 74, के - 677.	जुलै - ऑगस्ट	मार्केट मध्ये उपलब्धतेनुसार चारा प्रकाराची निवड करावी
4)	हायब्रिड नेपिअर	एन बी - 21, पुसा जायंट, ई बी - 4, सी ओ-03, सी ओ- 4, यशवंत, जयवंत	जून - जुलै, (पाण्याची उपलब्धता असल्यास पेरणी केव्हाही करता येते)	सदर चारा पिकांसाठी पाण्याची उपलब्धता आवश्यक आहे.

ब.) जास्त पर्जन्यमान असलेल्या ठिकाणी घेता येणारी चारा पिके

पॅराग्रास, नेपिअर, गजराज (पाण्याचा निचरा योग्य प्रकारे असलेल्या ठिकाणी)

पेरणीची वेळ – मान्सूनच्या सुरवातीला.

हया ऋतूत शेतकरी चारा टंचाईच्या काळात उपयुक्त सुबाभूळ, दशरथ आणि शेवरी झाडांची रोपे पॉलीथीन बॅग्स किंवा गादीवाफ्यावर तयार करून रोपवाटीका तयार करू शकतात. हया रोपांचे प्रत्यारोपण 50 दिवसांनी करावे.

चारा टंचाईच्या काळात वड, पिंपळ, उंबर, शिसम, बांबू, मलबेरी, सुबाभूळ, धमन हया झाडांची पाने उपयोगात येवू शकतात.

क) मुरघास निर्मिती

उपलब्ध अतिरिक्त चान्यापासून मुरघास तयार करून टंचाईच्या काळात वापरता येतो.

ड) निकृष्ट चान्यावर युरीया व उसाची मळी वापरून चान्याची प्रत वाढविणे

यासाठी खत प्रतिचा युरीया 2 किलो, 10 लिटर पाण्यात विरघळून 10 किलो उसाची मळी कालवून घ्यावी. हे मिश्रण वाळलेल्या गव्हांडा व चारा पिकांपासून प्राप्त टाकावू पदार्थावर (100 किलो) शिंपडावे. अशा प्रकारे प्रक्रिया केलेला चारा 4-5 किलो प्रति जनावर प्रतिदिन द्यावा.

टिप : जो काही शिल्लक वाळलेला चारा, पिक काढल्यावर उरणारे पिकांचे धांडे किंवा बाकी अवशेष (उदा. सोयाबिन / धान / गहु / ज्वारी / मका / तुर इत्यादी पिकांचे भुसा / कुक्कुस / टरफल कोंडा वगैरे) शेतात न जाळता त्याचे वरील सांगितल्याप्रमाणे मुल्यवधर्न करून चान्याची प्रत वाढवून जनावरांना खायला द्यावे.

इ) अज्जोला निर्मिती

अझोला हे जोमाने वाढणारे शेवाळ जातीची वनस्पती असून साधारपणे उथळ पाण्यावर वाढू शकते. ही वनस्पती प्रथिने, महत्वाचे अमिनो ॲसिडस, खनिजे, जीवनसत्वे –(जीवनसत्वे अ, ब-12 आणि बीटा कॅरोटीन), इ. चा मोठा स्रोत आहे. वाळलेल्या अवस्थेत हयामध्ये 25-30 टक्के प्रथिने, 10-15 टक्के खनिजे व 7-10 टक्के अमिनो ॲसिडस असतात.

फ) चारा कुट्टी यंत्राचा वापर

चाऱ्याचा अपव्यय टाळण्यासाठी कुट्टी यंत्राचाच वापर करावा.

2.) पावसाळ्यात जनावरांचे व्यवस्थापन

अ. जनावरांचा अतिवृष्टी व विज / वादळापासून बचाव करावा.

ब. जनावरांचा गोठा कोरडा व स्वच्छ ठेऊन कृमी किटकांचा प्रसार टाळावा.

क. जनावरांसाठी मुबलक पाण्याची व्यवस्था करावी तसेच पाणी साठवण्याची टाकी स्वच्छ व चुन्यानी सारवलेली असावी.

3.) रोगप्रतिबंधक लसीकरण

लाळ खुरकुत आजार, घटसर्प, एकटांग्या, आंत्रविषार, पी. पी. आर यांसारख्या आजाराचे लसीकरण व जंत निर्मुलन नजीकच्या पशुवैद्यकांच्या सल्लाप्रमाणे नियमितपणे करावे.